

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 15 (Nisan/April 2024), s. 1-13.

Geliş Tarihi-Received: 09.04.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 26.04.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1467200

Kalkandelenli Muîdî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi

Leyla and Mejnun Matnawi by Muîdî from Kalkandelen

M. Fatih KÖKSAL*

Öz

Kalkandelenli Muîdî (16. yy.) devrinin bütün şair tezkirelerinde adından bahsedildiği hâlde hayatına dair bilgilerimizin sınırlı olduğu bir şairdir. Zenbilli Ali Efendi'ye muid olacak kadar parlak bir gelecek vaat eden bir başlangıç yaptığı ilim yolunu aynı başarıyla devam ettiremeyen şairin hayatının birçok sıkıntılarla geçtiği anlaşılmaktadır. Üretken bir şair olan Muîdî'nin tipik bir özelliği de hızlı yazmasıdır. Muîdî'nin bilinen tek mensur eseri *Miftâhu't-teşbih*'tir. Kaynaklarda hamse sahibi olduğu kaydedilmesine rağmen sadece *Şem' ü Pervâne* ve *Gül ü Nevrûz* adlı mesnevilerinin elde nüsha veya nüshaları vardır. Şairin *Vâmık u Azrâ*'sına ise henüz ulaşamamıştır.

Bu makalede Muîdî'nin kaynaklarda varlığından söz edilmeyen yeni bir mesnevisi tanıtılacaktır. Onun hamse yazma yolunda kaleme aldığı ilk eseri olduğunu düşündüğümüz bu eseri, varlığından eski kaynaklarda da yeni çalışmalarda da bahsedilmeyen *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisidir. Şairin bütünüyle meçhul olan *Aşk-efzâ* adını verdiği eserinin tespit ettiğimiz yegâne nüshası Almanya'da Dresden Kütüphanesi Mscr.Dresd.Ea.63 numarada kayıtlıdır. En az üç yaprağın kopuk olduğu anlaşılan mezkûr nüsha 96 yapraktan müteşekkildir. Hezec bahrinin *mefâülün mefâülün feülün* kalıbıyla yazılan *Aşk-efzâ*, hazırlamış olduğumuz metne göre 2756 beyitten müteşekkildir. Muîdî eserini oluştururken Hâtîfî'nin Farsça *Leylâ vü Mecnûn*'unu model olarak benimsemiştir.

Bu makale, tarafımızdan kitap olarak yayıma hazırlanan eserin bilim dünyasına tanıtılması amacıyla kaleme alınmıştır. Makalede, özellikle bu eserden hareketle Muîdî'nin hayatı ve eserlerine dair ulaşılan kimi sonuçlar paylaşılacak; söz konusu yazma nüsha tanıtılacak, eser hakkında bilgi verildikten sonra *Aşk-efzâ*'nın Hâtîfî'nin eseriyle ilişkisi ve özgünlüğü hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Leylâ vü Mecnûn, mesnevi, hamse, Muîdî, Hâtîfî.

Abstract

Muîdî from Kalkandelen (16th century) is a poet whose name is mentioned in all poet biographies of his period, but we have limited information about his life. It is understood that the life of the poet, who was not able to continue his path of knowledge with the same success, which he started with promising a bright future as an assistant to Zenbilli Ali Efendi, passed through many troubles. A typical feature of Muîdî, a productive poet, is that he writes quickly. Muîdî's only known prose work is *Miftâh al-teşbih*. Although it is recorded in the sources that he was the owner of hamse, only copies of his mathnawis named *Şam' ü Parvâne* and *Gul u Nevrûz* are available; The poet's *Vâmıq u Azrâ* has not been found yet.

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: mfkoksal@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1056-9957.

In this article, a new mathnawi of Muîdî, whose existence is not mentioned in the sources, will be introduced. This work, which we think is his first work on the path of writing *hamsa* (five mathnawi), is the *Leylâ and Mejnûn* mathnawi, whose existence is not mentioned in either old sources or new studies. The only copy we have identified of the poet's completely unknown work called *Aşq-efzâ* is registered in the Dresden Library, Mscr.Dresd.Ea.63, in Germany. The copy in question, which appears to have at least three leaves broken off, consists of 96 leaves. *Aşq-efzâ*, written in the *mefâilün mefâilün feûlun* pattern of *hezec* (aruz meter), consists of 2756 couplets according to the text we have prepared. While creating his work, Muîdî adopted Hâtîfî's Persian *Leylâ and Mejnûn* as a model.

This article was written to introduce the work, which is prepared to be published as a book by us, to the scientific world. In the article, some conclusions about Muîdî's life and works will be shared, especially based on this work; the manuscript in question will be introduced, and after giving information about the work, information will be given about the relationship of *Aşq-efzâ* with Hâtîfî's work and its originality.

Keywords: *Leylâ and Mejnûn*, mathnawi, hamsa, Muîdî, Hâtîfî.

Giriş: Muîdî'ye Dair Birkaç Söz

Muîdî (öl. 1568'den önce), 16. yüzyılın velut şairlerindedir. Bugün Kuzey Makedonya sınırlarında bulunan ve günümüzdeki adı Tetova olan Kalkandelen kasabasında doğmuştur. Asıl adı bilinmeyen şairden bahseden şura tezkirelerinde onun neden bu mahlası aldığına dair farklı bilgiler verilir. Kınalızâde ve Beyânî'ye göre (Kutluk, 1989, s. 916; Kutluk, 1997, s. 268) II. Bayezid dönemi müderrislerinden olan Muîdzâde'nin oğlu olduğu; Âşık Çelebi'ye göre (Kılıç 2010: 824) babası muîdî olduğu için bu mahlası almıştır. Sehî Bey (İpekten vd. 2017: 176), Bursalı Mehmed Tâhir Efendi (1333, s. 410) ve Nail Tuman'a (2001, s. 2/970) göre ise Zenbilli Ali Efendi'nin (öl. 932/1526) muîdî olması hasebiyle "Muîdî" tahallus etmiştir. Tezkirelerde eğitim hayatı ve sonrasına dair etraflı bilgi mevcut değildir. Ahdî (Solmaz, 2005, s. 539), eğitimini en parlak şekilde tamamlamak için elinden gelen gayreti gösterdiğini, yüksek kabiliyeti ve parlak zihniyle akranları arasında öne çıktığını kaydeder. Âşık Çelebi, "Niçe zemân Rûm'da müzebzebü'l-hâl olup geçinmişdür." (Kılıç, 2010, s. 824) diyerek Anadolu'da sıkıntılı günler geçirdiğine işaret etmekle yetinir ancak onun düzenini bozan sebeplerden söz etmez. Kınalızâde Hasan Çelebi, süslü benzetmeler ve secilerle yüklü ifadeleri arasında Muîdî'ye dair yapılan çalışmalarda, onun gözden kaçan bir yanı olan "okçu" oluşuna gönderme yapar (Kutluk, 1989, s. 916):

"Vücûd-ı haîri kalkan deler tîr-i pür-te'sîr iken Kalkandelen aña yir olmak garîbdür. Ve ol maqûle ce'âbdan iken maârif-i bî-hisâbdan şâhib-sehm ü nişâb olmak emr-i 'acîbdür."²

Heşt Behişt ve *Latîfî* tezkirelerindeki ifadelerden bu tezkireler yazıldığında şairin hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Ölümünden bahseden ilk kaynak olan *Meşâirü's-şuarâ*'ya göre (Kılıç, 2010, s. 2/824) hacca gitmiş, oradan Mısır'a geçerek "beytül-mâl kâtibi" olmuş, o görevdeyken Mısır'da vefat etmiştir. Âlî (İsen, 1994, s. 276), Mısır'a ilmiye yolundan vazgeçerek gittiği ve Mısır'da beytül-mâl kâtipliği yaparken vaktini şiir yazmakla geçirdiği bilgisini verir.

Bu durumda Muîdî'nin ölüm tarihine dair *Latîfî Tezkiresi*'nin yazılış tarihi olan 953/1546 ile *Meşâirü's-şuarâ*'nın hitam tarihi (976/1568-69) arasında bir zaman aralığından söz edilebilir. *Sicill-i Osmânî*'de yer alan "müderris iken asr-ı Süleymân Hanîde vefât

¹ Osmanlı ilmiye sınıfından olan muîdîlerin, medreselerde müderris yardımcısı denebilecek bir görevleri vardı. Öğrencilerin derslerine nezaret ederler, hocalık da yaparlardı. bk. (Pakalın, 1993, s. 2/573).

² "Şerefli varlığı kalkan delen etkili bir ok iken memleketinin de Kalkandelen olması garîp (ilginç bir tevafuk) ve öyle okçu sınıfından olduğu hâlde sınırsız ilimden pay ve sermaye sahibi olması da acayip bir iştir."

eyledi.” (Mehmed Süreyyâ, t.y., s. 4/503) kaydındaki müderris olarak vefat ettiği bilgisi diğer kaynaklarda yer almaz.

Mülazım ve muid olduğu hâlde ilmiye sınıfının bundan sonraki aşaması olan müderrislik veya kadılık yaptığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Son görevinin beytülmâl kâtipliği gibi sıradan bir memuriyet olması bile başından aziller vb. bazı tatsız işler geçtiğine işaret sayılabilir.

Klasik kaynakların yanı sıra Muîdî'nin eserlerinde de hayatına dair kimi izlere ulaşmak mümkündür. *Şem' ü Pervâne* mesnevisinde hacca gidişinden, yolculuk esnasında uğrak verdiği ve bir müddet ikamet ettiği Halep'ten söz eder. *Şem' ü Pervâne*'yi, çok beğendiğini ifade ettiği Halep şehrinde kaleme aldığını da eserinden öğreniyoruz (Özgül, 2008, s. 194).

Muîdî'nin hayatına dair önemli bir bilgiye bir başka mesnevisi olan ve bir nüshası son yıllarda yapılan araştırmalar sayesinde tespit edilen *Gül ü Nevruz* sayesinde ulaşıyoruz. Muîdî'nin bir beyitte eseri tamamlama tarihi olan 942/1535-36 yılını vermesi (Taşkın, 2015, s. 200) ve bir başka beytinde;

Olduñ bu sinin içre 'ârif
Kırkın geçüp ellisine müşrif (Taşkın, 2015, s. 197)

demesi, yaklaşık doğum tarihine ulaşılabilmesi bakımından kayda değerdir. Eseri neşreden Taşkın'a göre (2015, s. 7) Muîdî'nin “1500'lü yılların başında değil, en erken 1485 yılında doğmuş olması gerekir.” “Müşrif” kelimesinin beyitteki anlamı³ göz önüne alındığında buradan o tarihte 40'ı aşmış ama 50'ye de oldukça yaklaşmış olduğu anlaşılır. Bu sözle şair eserini 46-48 yaşları arasında yazmış; buradan yola çıkarak da kuvvetle muhtemel Hicrî 894-896 (1488-1491) yılları civarında doğmuş olduğu söylenebilir.

Muîdî'nin, hem *Aşk-efzâ*'da hem *Dîvân*'ında hem de diğer eserlerinde (msl. Kara, 2009, s. 365; Taşkın, 2015, s. 80) zor ve sıkıntılı bir hayatı olduğundan söz etmesi, yöneticiler tarafından kıymetinin bilinmemesinden şikâyet etmesi, Âşık Çelebi'nin sözünü ettiği “sıkıntılı hâl”ini teyit eden, kayda değer işaretlerdir.

Muîdî'nin şu ana kadar en az bir nüshasına ulaşılmış beş eseri vardır. Bunların üçü mesnevi, biri mensur bir eser, biri de *Dîvân*'dır (üçüncü *Dîvân*). Kaynaklarda varlığından söz edilen *Vâmuk u Azrâ* mesnevisinin ise şu ana kadar herhangi bir nüshası ortaya çıkmamıştır. Yaptığımız mukayeseli araştırmalar sonucunda Muîdî'nin eserlerini telif tarihlerine göre şu şekilde tespit ettik:⁴

Dîvân: Üç divanı olduğu bilinen şairin elde nüshası bulunan tek divanı, üçüncü (son) divanıdır. Eser Gülçin Tanrıbuyurdu tarafından doktora tezi (2012) olarak hazırlandıktan sonra e-kitap olarak yayımlanmıştır (2018). Müellif hattı olan nüsha “Evâhir-i cumâde'l-ülâ 933” (20 Şubat-4 Mart 1527 arası) tarihinde tamamlanmıştır.⁵ Eser hakkında bk. (Tanrıbuyurdu, 2021).

Leylâ vü Mecnûn (Aşk-efzâ): Şairin ilk defa bu makaleyle tanıtılacak olan eseridir. İleride açıklanacak karinelere göre 1523-1527 aralığında, kuvvetle muhtemel olarak da 1523 veya 1524'te yazıldığı düşünülmektedir.

³ “Bir hâle tekarrüb etmiş, bir hâle kesb etmeğe yaklaşmış olan, yüz tutmuş” (Şemseddin Sâmî, 1317, s. 1351).

⁴ Muîdî'nin diğer eserlerinin hepsi yayımlandığı için burada ayrıntı verilmeden adı geçen çalışmalara atıf yapılacak, eserlerin sadece temel özelliklerinden söz edilmekle yetinilecektir.

⁵ Üçüncü *Dîvân* 1527'de yazıldığı hâlde kronolojik sırada daha önce yazılan *Aşk-efzâ*'dan önce yer verilmesi, birinci ve ikinci *Dîvân*'ların daha önce yazılmış olmasıyla ilgilidir.

Miftâhu't-teşbih: Mevcut bilgilerimize göre Muîdî'nin tek mensur eseridir. Eserde *Dîvân'*dan ve *Aşk-efzâ'*dan bahsedildiğine göre bu iki eserden sonra yazıldığı kesindir. Diğer mesnevilerinden söz edilmediğine nazaran onlardan önce yazılmış olma ihtimali güçlüdür. Eserin tespit edilebilen tek nüshası İsmail Erünsal tarafından bir makaleyle tanıtılarak ve neşredilmiştir (1988). Eser hakkında ayrıca bk. (Erdoğan Taş, 2022)

Şem' ü Pervâne (Âyet-i Aşk): Üç nüshası bilinen eser mesnevi nazım şekliyle ve hafif bahrinin *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmış olup 1600 beyit civarındadır. Eser üzerine iki yüksek lisans tez çalışması (Özgül, 2008; Kara, 2009) yapılmıştır. Esere dair bk. (Armutlu, 2021). Eser, Halep defterdarı Mehmed Bey'e sunulmuştur. Adı geçen defterdar Halep'te 1534-1535 yılları arasında görev yaptığına göre (Çakar, 2003, s. 69-71) *Şem' ü Pervâne'*nin de bu tarihlerde tamamlandığı anlaşılmaktadır. Eser üzerine yapılan çalışmalarda değinilmeyen önemli bir başka husus da şairin eserinin adını *Âyet-i 'Aşk* koyduğunu açıkça zikretmesidir.⁶

Gül ü Nevrûz: Muîdî'nin adı kaynaklarda geçtiği hâlde herhangi bir nüshası bilinmeyen bu mesnevisinin eksik bir nüshası Gülşah Taşkın tarafından bulunmuş, makale olarak yayımlanarak (Taşkın, 2014) bilim dünyasına duyurulduktan sonra kitap olarak (Taşkın, 2015) neşredilmiştir. 942/1535-36 yılında tamamlanan eserin 2 bin beyit civarında olduğu tahmin edilmektedir. *Gül ü Nevrûz'*un ulaşılabilen tek nüshası 1499 beyit tutarında olup *mef'ûlü mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Eser hakkında bk. (Taşkın, 2021).

Vâmık u Azrâ: Muîdî'nin *Mahzenü'l-esrâr* bahrinde (*müfteilün müfteilün fâilün*) bir *Vâmık u Azrâ* mesnevisinin varlığını Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî (Kılıç, 2010, s. 824; İsen, 1994, s. 276) bildirirler. Ancak *Vâmık u Azrâ'*nın şu ana kadar herhangi bir nüshasına ulaşılamamıştır.

Kaynaklar Muîdî'nin hamse sahibi bir şair olduğu hususunda müttefiktir. Latîfî'nin "...zebân-ı Türki'de cevâb-ı Penc-Genc'i kütüb-i seb'ası vardır." (Canım, 2000, s. 502) cümlesindeki "kütüb-i seb'a" ibaresini Nizâmî'nin *Hamse'*sine nazire olarak beş mesnevi yazdığı ve buna ilave olarak iki eserinin daha (kütüb-i seb'a) olduğu şeklinde değerlendirmek gerekir. Bu eserlerden biri *Dîvân'ı*, diğeri de *Miftâhu't-teşbih'*i olabileceği gibi *Miftâhu't-teşbih'*in adı kaynaklarda zikredilmediğine göre başka eserler de olabilir. *Aşk-efzâ* ve *Miftâhu't-teşbih'*ten kaynaklarda bahsedilmemesi, Muîdî'nin, bilinmeyen başka eserlerinin ortaya çıkmasının şaşırtıcı olmayacağını göstermektedir.

Leylâ vü Mecnûn veya 'Aşk-Efzâ

Muîdî'nin bir *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi yazdığından eski kaynakların hiçbirinde bahsedilmez. Eserin adı sadece müellifin kendi eseri olan *Miftâhu't-teşbih'*te zikredilir:

"Mu'îdi-yi belâ-keş... çün bir müddet 'ışk-ı mecâzî 'âleminde iken güce vü gündüz harâbâti olup nûş-ı câm eyledi. Mestlik şahrâsında dirdüğü lâleleri cem' idüp *Dîvân*ını itmâm eyledi ve *Işk-efzâ* adlu kitâbını tamâm idüp ellerde 'âm eyledi." (Erünsal, 1988, s. 219).

Onun adını *Leylâ vü Mecnûn* müellifleri arasında sayan ilk kişi ise üniversite tarihimizin "ilk edebiyat doktoru" olan Ali Nihad (Tarlan)'dır Hazırlanmış olduğu doktora tezinde Leylâ ve Mecnûn hikâyesini yazan Türk şairler arasında onun da adını anan Ali Nihad, muhtemelen tezkirelerde onun Nizâmî'nin *Penç Genc'*ine "cevap" yazdığı bilgisine

⁶ İbtidâdan görindi gâyet-i 'aşk
Adın urdum anuñçün *Âyet-i 'Aşk* (Muîdî [yz.]: 39b)

istinaden Muîdî'yi listeye eklerken böyle bir eserin varlığından değil ama var olabileceğinden bahseder:

“Kalkandelenlidir. Babası muîd olmağın Muîdî tahallüs eylemiştir. Hacca gitmiş, Mısır'da ikâmet etmiştir. Orada beytül-mâl kâtibi iken vefât etmiştir. *Mahzenü'l-esrâr* bahrinde *Vâmık u Azrâ'sı* ve gayrı bahirlerde nice manzûm hikâyâtı vardır. *Leylâ vü Mecnûn*'u olup olmadığı meşkûkdür. (Latîfî - Ahdî)” (Ali Nihâd, 1922, s. 141)

Son yıllarda internet üzerinden erişime açılan pek çok dünya kütüphanesindeki el yazmaları arasında bilinmeyen eserlere veya bilinen eserlerin tespit edilememiş nüshalarına ulaşılabilme imkânı doğmuştur. Biz de bahis konusu kütüphanelerden birinin sitesinde dolaşırken müellifi kaydedilmemiş “Leylâ ve Mecnûn” adıyla kayıtlı bir yazma tespit ettik. Mihrabiye içindeki unvan kısmında “Nazîre-i Leylâ vü Mecnûn min Kelâmi Mu'îdî” yazan eserin içinde de Muîdî mahlasının üç yerde geçmesi, eserin *Miftâhu't-teşbîh*'te sözü edilen mesnevi olduğunu ortaya koydu:

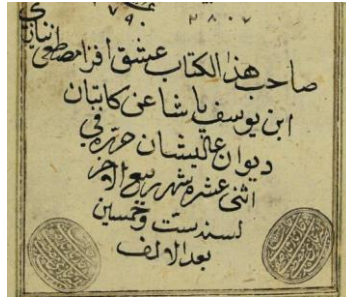
Urnursañ *Mu'îdî* oñdı işüñ
Efser-i lâ ilâhe illa'llâh (63)⁷

Mu'îdî'yem ayırma rahmetüñden
'Aṭâ eyle nevâlar ni'metüñden (114)

Mu'îdî fâriğ ol şî'r ü gâzelden
Uşanmaduñ mı bu kavlı ü'amelden (2735)

Eserin Nüshası

Bahis konusu nüsha Almanya'da Dresden Kütüphanesi Mscr.Dresd.Ea.63 numarada kayıtlıdır. Toplam 96 yapraktan oluşan nüshanın gerek konunun akışından gerekse bazı sayfalarda bulunan takibelerden en az üç yaprağının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Koyu kahverengi meşin cilt içinde krem, sarı ve pembe kâğıtlara, söz başları kırmızı olmak üzere siyah mürekkeple ve talik hatla yazılmıştır. Derkenardaki bazı beyitler divani, başlıklar ise nesihdir. Her sayfası çift sütun ve 15 satırlı olan nüsha, siyah çizgiler içinde altın yıldız cetvellidir. 1b sayfasındaki tepelikli, tuğlu, lacivert zemin üzerine kahverengi ve kırmızı motiflerle müzehhep mihrabiyeunin unvan kısmında siyah mürekkeple ve talik hatla “Nazîre-i Leylâ vü Mecnûn min Kelâmi Mu'îdî” ibaresi mevcuttur. Nüsha, aynı zamanda kitabın sahibi olduğu anlaşılan Dîvân-ı Hümayûn kâtiplerinden Yûsuf Paşa oğlu Mustafâ Niyâzî tarafından 12 Rebiülâhir 1056 (28 Mayıs 1646) tarihinde istinsah edilmiştir. Kitabın muhtelif sayfalarında da görülen ve ketebe kaydının hemen altında her iki tarafa vurulan “Ḥâk-i pâ-yı çâr yâr-ı bâ-şafâ bende-i kemter Niyâzî Muşṭafâ” yazılı mühür de kitabın malikine aittir.

Nüshanın tesahüp ve istinsah kayıtları ile mühürlerin bulunduğu 95a sayfası

⁷ *Aşk-efzâ'* dan aktarılan beyitlerin sonlarındaki numaralar, eserin yayına hazırladığımız metnindeki sıra numarasını gösterir.

Nüshada söz edilmesi gereken çok mühim bir husus da derkenar notlarıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi eserin ana metninden farklı olarak bozuk divani hatla ve eğik olarak yazılan bu notlar, 55 beyit ve 12 mısradan oluşur. Ayrıca kimi ibarelerin nüsha farkları ve bazı sahh kayıtlarının da bulunduğu bu notların kimisi eserin akışına uygun beyitler iken kimileri farklı aruz kalıplarında yazılmış, -bazılarının kaynağını tespit edebildiğimiz- başka eserlerden aktarılan, konuyla ilgili beyitler hâlinindedir.

Eserin Adı

Muîdî Leylâ ile Mecnûn hikâyesini nazmettiği eserine özgün bir ad vermiştir. Eserinin adını 'Aşk-efzâ koyduğunu, eserini sunduğu Pargalı İbrahim Paşa'yı (öl. 932/1536) ikinci kez övdüğü bölümde açıkça söyler:

Görüp zîbâlığın her faşl u bâbuñ
Kodum adını 'Aşk-efzâ kitâbuñ (2706)

Nitekim yukarıda görseli verilen istishap/istinsah kaydında da eser "Kitâb-ı 'Aşk-efzâ" olarak isimlendirilmiştir.

Eserin Nazım Şekli

Aşk-efzâ, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmakla birlikte geleneğe uygun olarak farklı nazım biçimleri de esere serpiştirilmiştir. Eserde biri 9, biri 5, diğerleri 6 beyitten oluşan 11 gazel ile bir kıt'a-i kebîre mevcuttur. Bu gazellerin biri Leylâ'nın diğerleri Mecnûn'un ağzından söylenmiştir.

Eserin Vezni

Aşk-efzâ, aşk mesnevilerinde çok kullanılan kalıplardan biri olan hezec bahrinin *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Eserdeki mesnevi dışında kalan yukarıda dökümü verilen manzumelerin beşi remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbında, diğerlerinin her biri farklı kalıplardadır. Gazellerden birinin Türk şiirinde örneği çok nadir olan -en azından bizim bugüne kadarki çalışmalarımızda karşılaşmadığımız- *feûlün feûlün feûlün feûlün* kalıbıyla yazılmış olması Muîdî'nin çeşitlilik arayıcısı olma özelliğinin yanı sıra şiir bilgisine vukufiyetini göstermesi açısından da kayda değer bir özelliktir.

Eserin Beyit Sayısı

Nüsha tanıtımında ifade edildiği gibi tespit edilebilen biricik nüshada en az üç yaprak eksiktir. Bundan başka fiziksel eksiklik olmadığı hâlde müstensihin istinsah esnasında atladığı bazı bölümlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Yayına hazırladığımız metin toplamda 2756 beyitten oluşmaktaysa da eserin gerçek beyit sayısının bundan daha fazla, muhtemelen 2900 beyte yakın bir miktarda olması gerekir.⁸ Bu noktada nüshanın sonunda, ketebe kaydının hemen üstünde iki farklı kişi -muhtemelen malikler yahut okuyucular- tarafından beyit sayısı ile alakalı olarak düşülmüş ilginç notlardan söz etmekte yarar vardır. Bu kayıtlardan ilki şudur:

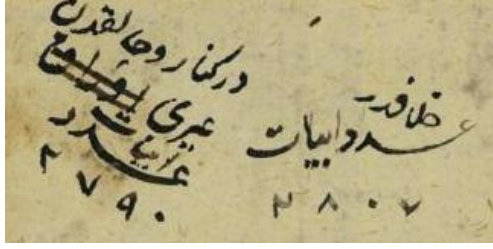
"Derkenar ve çalıktan⁹ gayrı 'aded-i evrak ebyât 2790"

Bu notun bu hemen yanına bir başkası tarafından buradaki bilgiyi nakzeden şu kayıt düşülmüştür:

⁸ Esere dair diğer pek çok husustaki detaylar gibi bu konunun ayrıntılı gerekçeleri de yayımlanacak kitapta görülebilir.

⁹ "çalık" Türkçe bir kelime olup "kesik, kesilmiş" demektir. Bu kelimeyle muhtemelen bahsettiğimiz eksik yapraklar kastedilmektedir.

“Hilâfdır. ‘Aded-i ebyât 2807”

Nüşhanın sonundaki eserin beyit sayısına dair kayıtlar

Bu notlarda belirtilen beyit sayılarının neşre hazırladığımız metindeki beyit sayısı olan 2756’dan fazla oluşunu, yaprakların zamanla eksilmiş olmasıyla izah etmek mümkündür. Ancak kendi aralarındaki farkın açıklaması başka olmalıdır. Zira ilk notta belirtilen beyit sayısı (2790) onu nakzeden ikinci nottakinden (2807) daha azdır. İki beyit sayısı kaydı arasındaki 17 fark, ilkinin derkenarlardaki beyitlerin bazılarını metne dâhil ederken diğerinin metin dışı kabul etmesiyle ilgili olabilir.

Eserin Yazıldığı Tarih

Aşk-efzâ’nın herhangi bir yerinde yazılış tarihine dair lafzi veya manevi bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte kimi karinelerle eserin yazılış tarihini yaklaşık olarak belirlemek mümkündür. Muîdî, eserini Avrupa’dan getirtip diktiği heykeller sebebiyle ağır eleştirilere uğrayan ve şair ve sanatkârları himayesiyle tanınan Pargalı İbrahim Paşa’ya (öl. 932/1536) sunmak maksadıyla kaleme almıştır. İbrahim Paşa 13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523 günü tayin edildiği sadrazamlık görevini sarayda boğdurularak katledildiği 21-22 Ramazan 942 / 14-15 Mart 1536 tarihine kadar yaklaşık 13 yıl boyunca aralıksız sürdürmüştür (Emecen, 2000, s. 335). Muîdî ona olan övgülerinde veziriazam oluşundan bahsettiğine göre *Aşk-efzâ*’nın 1523-1536 yılları arasında yazıldığı kesindir. Muîdî, sebep-i telifte eserini aslında “beş on yıl” önce yazdığını ancak meşguliyetleri yüzünden yazdıklarının müsvedde hâlinde kaldığını, bunun da içinde hep ukde olarak kaldığını, Sultan Süleyman’ın cülusuyla (1520) birlikte oluşan adalet, rahatlık ve emniyet ortamında bir bahar günü hâtiften gelen bir sesin kendisine bu eseri yazmasını tavsiye etmesi üzerine kitabı yeniden ele alarak tamamladığını söyler:

Çün istihzâr idüp-durdum fünûnı
Bitürdüm iñen az müddetde bunı (248)

Velî tesvîd olunup kaldı pinhân
Nitekim zulmet içre âb-ı hayvân (249)

Biş on yıl geçdi adın itmedüm yâd
Büyük kayd-ıdı andan oldum âzâd (250)
(...)

Ki ya ‘nî sâye-i Hâk şeh Süleymân
Gelüp iklim-i Rûm’a oldı sultân (256)

Hemîn ol âfitâb-ı ‘âlem-ârâ
Cihânı eyledi ‘adliyle ihyâ (257)
(...)

Cihân emn ü emân olduğına ben
Hudâ’ya şükr idüp fâriğ yürürken (282)

İrişdi gūşuma hâtifden āvāz
Didi iy 'andelib-i nağme-perdāz (283)

Tekellüm kıl ki söze kudretüñ var
Ġazel tarzında ħayli sür'atüñ var (284)

Çıķarsang-ne¹⁰ ķanı Leylâ vü Mecnûn
Belâġat bahri iķre dürr-i meknûn (285)

Bu ifadeler eserin Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında (1520'li yılların başlarında) yazılmış olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim eserdeki ilk İbrahim Paşa medhiyesinde yer alan "saadet tacı başına yakıştı" ifadesi de vezarete yeni tayin olunan, en azından sadaret makamına yükselmesi üzerinden fazla zaman geçmemiş biri için söylenebilecek tarzdadır:

Yaraşdı başuña tāt-ı sa'ādet
Senüñle faħr ider mühr-i vezāret (343)

İbrahim Paşa'nın başvezirliğe atanma tarihi 1523 olduğuna göre *Leylâ vü Mecnûn*'un da aynı yıl içinde belki en çok 1524 yılında yazılmış olması icap eder. Eserde bunu destekleyen başka karineler de vardır. Muîdî'nin eserinde sanatıyla övünürken;

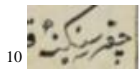
Müsellem iki üç dīvānlaruñ var
Açılmış tāze ħoş bostānlaruñ var (222)

demesi bunlardan biridir. Şairin üç divan tertip ettiğinden ve üçüncü divanını 1527 yılında tamamladığından yukarıda söz edilmişti. Bu beyitte geçen "iki üç dīvān" ibaresinden şairin iki divanı tamamladığı ama üçüncünün henüz bitmediği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Bu kayıt da yukarıda belirtilen 1523-1524 aralığını teyit edici mahiyettedir.

Yazılış Sebebi

Klasik mesnevilerin hemen hepsinde bulunan sebab-i telif bölümü *Aşk-efzâ'* da da vardır. Şair, kırlarda servi boylu güzellerin dolaştığı, her yanda eğlence meclislerinin kurulduğu güneşli bir bahar gününde mevsimin havasına uygun, mutlu bir şekilde her biri ileride dilden dile dolaşacak olan gazeller söylemektedir. Bir söz üstadı yanına gelerek "gazelde üstadımızsın" dediği şairi uzun uzun över. Hangi türde şiir yazarsa yazsın baş tacı edildiğini, divanlarının diyar diyar dolaştığını, hâl böyleyken artık bütün toplantılarda okunacak ve çoğaltılacak bir "Leylâ vü Mecnûn kıssası" yazması ve vaktini sadece buna harcaması gerektiğini söyler. Böylece o eski bahçe, yani Leylâ ile Mecnûn hikâyesi tazelenmiş olacaktır. Muîdî bu içten çağırımı kabul eder ve kitabı kısa zamanda tamamlar. Kitabı yazar ancak temize çekme fırsatı bulamaz. Bunu istese de her seferinde bir engel çıkar. "Beş on yıl" sonra Sultan Süleyman (Kanuni) tahta çıkar. Bu dönem, tam bir adalet, huzur ve asayiş devridir. Bu durumdan ötürü Allah'a şükredip padişaha dualar ederken gaipten bir ses ona Leylâ ve Mecnûn manzumesi yazarak şiiri seven, şiirden anlayan ve şairleri himaye eden cömert bir devlet adamına sunmasını söyler. Böylece müsvedde hâlindeki eserini birkaç gün içinde temize çekerek devrin sadrazamı İbrahim Paşa'ya sunar.

Bu bilgilerden, Muîdî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisini gerçekten de 5-10 yıl önce yazdığı ama türlü sebeplerden temize çekmeye fırsat bulamadığını bir "olgu", hâtiften

gelen sesin önerisi üzerine temize çekerek tamamladığını ise diğer mesnevilerde de sıkça karşılaştığımız ortak sebep-i teliflerden, başka bir deyişle “muhayyel” bir yazılış sebebi olduğunu söyleyebiliriz.

Eserin Bölümleri

Aşk-efzâ tipik bir çift kahramanlı aşk hikâyesidir. Diğer türdeşleri gibi “giriş”, “konunun işlendiği bölüm” ve “hâtîme (bitiş)” bölümlerinden oluşur. Giriş bölümü, her biri Farsça başlıklar altında verilen tevhid (125 beyit), münâcât (59 beyit), naat (32 beyit), miraç (42 beyit), eserin yazılış sebebi (93 beyit), Sadrazam İbrahim Paşa medhiyesi (29 beyit) ve hikmet ve nasihat içerikli (46 beyit) alt bölümlerinden oluşan 370 beyitten ibarettir. “Maṭla‘-ı Dāsītān” başlığıyla başlayan “konunun işlendiği bölüm” -gazel başlıkları hariç- yine Farsça 40 başlık altında yer alan 2297 beyitten müteşekkildir. Eserin en kısa bölümü olan “hâtîme” (bitiş) bölümü ise zamanenin durumları hakkında birkaç söz (30 beyit), kitabın niteliği ve veziriazama dua (35 beyit) ve kitabın bitişi (22 beyit) konularından bahseden üç Farsça başlık altındaki 86 beyitten oluşur.

Eserin Özgünlüğü

Öncelikle belirtmek gerekir ki Doğu edebiyatlarında yazılan bütün Leylâ ve Mecnûn hikâyeleri meşhur Arap hikâyesinin, başkalaştırılmış, uzatılmış veya kısaltılmış versiyonlarıdır. Farsça yazılanlar Arapça hikâyeden büyük oranda uzaklaşmış iken Türk şairleri başta Nizâmî-i Gencevî (öl. 1041), Mekteb-i Şîrâzî (öl. 1511) ve Hâtîfî (öl. 1512) olmak üzere daha ziyade Fars şairlerin eserlerini kendilerine model olarak kabul etmişler; bazıları da Türkçe versiyonlardan birini örnek ittihaz etmişlerdir. Muîdî de eserinde olay akışı olarak Hâtîfî'nin eserini benimsemiştir.¹¹

Muîdî'nin mesnevisi, eserin “giriş” ve “hâtîme” bölümlerinde bütünüyle özgündür. Bu bölümlerin Hâtîfî'nin eseriyle hiçbir benzerliği veya ortaklığı yoktur. Benzerlik açısından mukayese edilebilecek tek bölüm “konunun işlendiği bölüm”dür. Hâliyle aşağıda verilecek bilgilerin tamamı mezkûr bölümle ilgili olacaktır.

Şiirin dış özellikleri bakımından Muîdî, Hâtîfî'den hemen tamamen ayrılır. Hâtîfî'nin eseri baştan sona mesnevi tarzındadır, yani farklı bir nazım şekli içermez; dolayısıyla vezin çeşitlenmesi de mevcut değildir. Muîdî ise eserine serpiştirdiği farklı nazım şekilleri ve bunların her birinde kullandığı değişik aruz kalıplarıyla eserine bir canlılık ve renk katmıştır. Hâtîfî, Nizâmî'nin kullandığı vezni takip ederek eserini hezec bahrinin *mef'ûlü mef'ûlün fe'ûlün* kalıbında kaleme alırken Muîdî aynı bahrin *mef'ûlün mef'ûlün fe'ûlün* kalıbıyla yazmıştır. Muîdî'nin nazım şekli ve vezin gibi şiir tekniğinin temel iki ayağında eserini Hâtîfî'den böylesine farklılaştırmasının, eserinin özgünlüğüne işaret etmek adına bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir. İki eser arasındaki biçimce kayda değer bir farklılık da beyit sayılarındadır. Hâtîfî'nin eseri 1880 beyitten ibaret iken *Aşk-efzâ* -eldeki yegâne nüshaya göre- 2756 beyit tutarındadır. Ayrıca yukarıda ifade edildiği üzere eldeki nüshada en az 120-150 arasında beytin eksik olduğu düşünülürse Hâtîfî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unun *Aşk-efzâ*'nın yaklaşık üçte ikisi kadar bir hacme sahip olduğu görülür.

Muîdî'nin eserinde Hâtîfî'de olmayan olaylar ve motifler de vardır. Özellikle zindan motifinden söz etmek gerekir. Eserde müstakil bir başlık altında yer bulan bu bölümde Benî Âmir kabilesinin ileri gelenleri, Mecnûn laftan sözden anlamayıp bildiğini okumaya devam edince belki akıllanır diye onu zindana atarlar. Belli bir müddet zindanda kalan Mecnûn gözcülerin olmadığını fark ettiği bir anda kaçarak bu hapis

¹¹ Hâtîfî'nin Farsça eseri ile *Aşk-efzâ*'nın ayrıntılı mukayesesi yayımlanacak olan kitap çalışmamızda görülebilir. Burada sadece bu mukayeseden ulaşılan sonuçlara yer verilecektir.

hayatından kurtulur. Zindan motifi sadece Hâtifî'de değil, tespit edebildiğimize göre diğer *Leylâ vü Mecnûn*'larda da yoktur. Keza mektuplaşma faslından sonra Leylâ'nın hayır için yoksullara büyük bir ziyafet vermesi ve Leylâ'nın bu ziyafete dilenci kılığında gelen Mecnûn'un eline kepçeyle vurarak çanağını düşürmesi olayı da Hâtifî'de yoktur. Çok mühim bir farklılık da Mecnûn'un şairliğiyle ilgilidir. Hâtifî'de Mecnûn'un şairliğine dair bir vurgu yokken Muîdî -herhâlde gerçek Kays'ın da bir şair olduğunu¹² hesaba katarak ve başka *Leylâ vü Mecnûn*'lardan mülhem- Kays'ın şairliğini ihmal etmez. Ama asıl gözden kaçırılmaması gereken detay Muîdî'de Leylâ'nın da şair olmasıdır. Yine bildiğimiz kadarıyla Leylâ'nın şairliği başka bir *Leylâ vü Mecnûn*'da böyle açık bir şekilde ifade edilmemiştir.¹³ *Aşk-efzâ*'daki Leylâ, "gazel tarzında çok usta" bir şairdir.

Muîdî, yer yer Hâtifî'deki olayları genişletmiştir. Hâtifî'de Leylâ'nın annesi kızını İbni Selâm'la evlenmeye ikna etmek için uzun uzun dil dökerken *Aşk-efzâ*'da Leylâ, babasının kılıç zoruyla evliliği kabul etmek zorunda kalır. Her iki eserin sonuna doğru farklılıklar biraz daha artar. Hâtifî'nin kısa tuttuğu son bölümler; yani Mecnûn'un Leylâ'yı rüyasında görmesi üzerine Leylâ'nın evine gitmesi, orada Leylâ'nın -aslında gam meclisi olan- işret meclisine dâhil olması, rakîbin Mecnûn'u öldürmeye kalkışırken kılıç elinde olduğu hâlde donup kalması üzerine Mecnûn'un keramet göstererek onu bu hâlden kurtarması ve affetmesi gibi olaylar Muîdî'de hem tasvirler hem de olay zenginliği bakımından çok daha geniş ve ayrıntılıdır.

Muîdî her zaman genişletme yoluna gitmemiş, bazen de Hâtifî'nin teferruatıyla anlattığı olayları ihtisar yolunu seçmiştir. İhtisarin da tipik bir uygulaması hikâyenin en sonunda görülür. Bir sonbahar tasviriyle başlayan, Leylâ'nın rüyasında Mecnûn'u görmesi, akabinde hastalanıp ölümü ve ölümünün yankılarının anlatıldığı bölümü Hâtifî peyce uzun ele alırken Muîdî çok kısa tutmuştur.

Her ne kadar Hâtifî'den yer yer birebir, yer yer de kısmen çevrilmiş beyitler varsa da bunların sayısı oldukça sınırlıdır ve *Aşk-efzâ* kesinlikle bir tercüme değildir. Muîdî, Hâtifî'nin daha önemseydiği kimi olay ve olguları kısaltırken kimilerini ise genişletmiş, böylece model aldığı Hâtifî'nin eserinden farklılaşmış ve kendi mührünü vurduğu yepyeni bir eser ortaya koymuştur.

Muîdî Hâtifî'nin eserini model aldığı hâlde onun adını hiç anmamıştır. Bu durum, bugünden bakıldığında yadırganabilir. Ancak dikkatle incelendiğinde yapılan yayınlarda bütünüyle özgün olarak değerlendirilen veya öyle zannedilen pek çok eserin de aslında çeviri, çeviri değilse nazire olduğu sonucuna ulaşılabilir. Hâtifî'nin bu husustaki sessizliğini model olarak Hâtifî'yi almakla birlikte farklı ve özgün bir eser ortaya koyduğunun örtülü bir ifadesi olarak da anlamak mümkündür. Zira eser, anlatım biçimi, olayları yorumlayışı ve özellikle tasvir ve tahlilleriyle serbest, farklı ve özgündür.

Bütün bu tespitler çerçevesinde çeviri veya adaptasyon olmadığı aşikâr olan bu eseri vezin farklılığı sebebiyle -her ne kadar eldeki biricik nüshanın ünvan kısmına "Nazîre-i Muîdî" yazılmışsa da- bir "nazire" kabul etmemiz de mümkün görünmemektedir. Gelenekte bir adı olmayan bu tür yazım şekli için galiba "yeniden yazım", "yeniden üretim" gibi adlar en uygun adlandırma olacaktır.

¹² Kays b. el-Mülevvah b. Müzâhim el-Âmirî (öl. 70/690 [?]) hakkında geniş bilgi için bk. (Durmuş 2003)

¹³ Fuzûlî'de de "Leylâ dilinden" şiirler vardır ama Leylâ -yahut Mecnûn- dilinden söylenen o şiirlerin şairi Fuzûlî'dir. Nitekim Muîdî mahlas söyleyerek sözü anlatıcı olarak da Mecnûn'a veya Leylâ'ya bırakırken Fuzûlî, her şiirde mahlasını söyleyerek "şairin kendisi olduğunu" ihsas eder.

Sonuç

Klasik Türk edebiyatı esasında bilinenin ve sanılanın çok üstünde zenginliğe sahip, muazam bir edebiyattır. Bu uçsuz bucaksız zenginliğin bir kısmı henüz keşfedilmeye başlanmıştır. Son on on beş yıldır klasik Türk edebiyatı araştırmacıları için artık metin neşretmenin zorlaştığı hatta imkânsızlaştığı, bu sebeple farklı çalışmalara yönelmesi gerektiği noktasında, üzerinde ittifak edilmeye başlanan yaygın bir kanaat vardır. Bunun doğru olmadığını, daha neşre muhtaç pek çok eser olduğunu savunanların sayısı ise gitgide azalmaktadır. Üniversitelerin ve buna bağlı olarak yapılan metin neşirlerin olağanüstü artmasıyla neşre değer metinlerin azaldığı bir hakikattir. Ne var ki bir taraftan da teknolojinin sunduğu imkânlarla Türkiye’de ve yurt dışında bulunan pek çok kütüphanede açık erişime sunulan nüshalar, bittiği sanılan yazmalarımız için büyük bir soluk olmuştur. Bu sayede gün geçmiyor ki kaybolduğu sanılan önemli bir eser gün yüzüne çıkmasın yahut bilinen şairlerimizin varlığı bilinmeyen yeni eserlerine ulaşılmasın. Hâl böyle olunca araştırmacılarımıza düşen, “artık metin kalmadı” kolaycılığını bırakarak öncelikle neyi, nerede, nasıl araması gerektiği bilgisiyyle kendisini tahkim ettikten sonra heyecanla arayışa girişmektir. Bu bahsi kütüphanelerde keşfedilmeyi bekleyen¹⁴ daha yüzlerce eser, hatta keşfedilmeyi bekleyen kütüphaneler¹⁵ olduğunu söyleyerek kapatalım.

Kalkandelenli Muîdî’nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi de bu arayışlar sayesinde ulaşılan bir eserdir. 2024 yılı içinde yayımlanmak üzere bir resmî kuruma teslim ettiğimiz bu eserin ortaya çıkmasıyla genelde çift kahramanlı aşk hikâyeleri, özelde *Leylâ vü Mecnûn* literatürümüze yeni ve önemli bir halka eklenmiş oldu. Kitap çalışmasının inceleme kısmı için şairin hayatı ve diğer eserlerine yeniden, etraflıca ve mukayeseli olarak eğilince, bizzat bizim yazdığımız ansiklopedi maddeleri de (Köksal, 2006; Köksal, 2013) dâhil olmak üzere Muîdî ve eserlerine dair yapılan kimi çalışmalardaki yanlışlıklar düzeltilmiş, eksiklikler tamamlanmış oldu.

Kaynakça

- Ali Nihâd [Tarlan] (1922). *İslâm Edebiyatında Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi*. Doktora Tezi. İstanbul: Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi.
- Armutlu, S. (2021). Şem’ ü Pervâne (Muîdî)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sem-u-pervane-muidi> [Erişim Tarihi: 17.01.2024].
- Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. C. 2. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Canım, R. (2000). *Latîfî Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratü’n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Çakar, E. (2003). *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Yay.

¹⁴ Ayşe Hubbî Hanım’ın (16. yüzyıl) kayıp mesnevisi *Hurşîd ü Cemşîd*’in Estonya’da bir üniversite kütüphanesinden çıkması (bk. Kaçar-Özden 2021; Özden vd. 2023) iddiamızın boş olmadığını ortaya koyan delillerden sadece biridir.

¹⁵ Ünlü yazma eser koleksiyoneri Fahri Bilge’nin üç binden fazla Türkçe el yazması olduğu söylenir. Bilge’nin kitaplarının 670 kadarının varisleri tarafından Milli Kütüphane’ye satıldığını biliyoruz. Adı geçen kütüphanedeki FB rumuzlu bu yazmalar, yüzlerce makale, tez ve kitaba kaynaklık etmiş, önemli bir kısmı otoğraf veya ünük nüsha eserlerden müteşekkil çok değerli bir koleksiyondur. Bilge’nin yazmalarının geri kalanının ne olduğu bir şehir efsanesi gibi muhtelif rivayetler hâlinde dilden dile dolaşır dururdu. California Üniversitesi’nde bulunan 2500’den fazla Türkçe el yazmasının Fahri Bilge’nin akıbeti meçhul kitapları olduğu, genç bilim insanı Taha Tuna Kaya’nın doktora sonrası TÜBİTAK projesi çerçevesinde mezkûr üniversiteye gitmesiyle ortaya çıktı. Bu yazmalar arasında edebiyat tarihimize eklenecek nice yeni bilgiler, yeni eserler bulunduğunu tahmin etmek zor değildir.

- Durmuş, İ. (2003). Mecnûn. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 28, s. 277-278). İstanbul: TDV Yay.
- Emecen, F. (2000). İbrâhim Paşa, Makbul. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 21, s. 331-333). İstanbul: TDV Yay.
- Erdoğan Taş, M. (2022). Miftâhu't-teşbih (Mu'îdî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* (E.T.: 12.01.2024). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-t-tesbih-mu-idi>
- Erünsal, İ. (1988). Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbih'i. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, VII-VIII, 215-272.
- Hâtifi (yz.). *Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, FY. 420.
- İpekten, H.; Kut, G.; İsen, M.; Ayan, H. ve Karabey, T. (2017). *Sehî Bey Heşt Bihîşt*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. e-kitap https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=09DDB86996BEB26E5F1AE7C1A578E7E9E47B07640E7215372C2D85068BBBF7C1, [Erişim Tarihi: 25.12.2023].
- İsen, M. (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Kaçar, M. ve Özden, S. (2021). Hubbî'nin Kayıp Hurşîd ü Cemşîd Mesnevisinin Minyatürlü Bir Nüshası. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 25, 491-514.
- Kara, N. (2009). *Kalkandelenli Mu'îdî'nin Şem' ü Peroâne Mesnevisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi Meşâ'irü'-şu'arâ (İnceleme-Metin)*. 3 cilt. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Köksal, M. F. (2006). Mu'îdî. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Cilt VI. Ankara: AKM Yay., s. 423.
- Köksal, M. F. (2013). Mu'îdî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muidi> [Erişim Tarihi: 25.12.2023].
- Kutluk, İ. (1989). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-şu'arâ*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kutluk, İ. (1997). *Beyâni Mustafa bin Carullah Tezkiretü's-şuarâ*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kütük, R. (2002). *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevîsi (İnceleme/Metin ve diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Mehmed Süreyyâ (t.y.). *Sicill-i Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*. C.4. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Mu'îdî (yz.). *Aşk-efzâ*. Dresden Kütüphanesi Mscr.Dresd.Ea.63
- Mu'îdî (yz.). *Şem' ü Peroâne*. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Mnz. 1193.
- Özden, S.; Karakuş, Y. ve Arslan, Ö. (2023). *Ayşe Hubbî – Hurşîd ü Cemşîd*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Özgül, H. (2008). *Mu'îdî Şem' ü Peroâne (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 cilt, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

- Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Şemseddin Sâmî (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Tanrıbuyurdu, G. (2012). *Mu'îdî-Dîvân (Metin-Çeviri)*. Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. E-kitap [E.T. 21.12.2023]. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0>.
- Tanrıbuyurdu, G. (2021). *Dîvân (Mu'îdî)*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-muidi>, [Erişim Tarihi: 25.12.2023].
- Taşkın, G. (2014). Kalkandelenli Mu'îdî'nin Gül ü Nevruz'u. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12 (Prof. Dr. Orhan Bilgin Armağan Sayısı 2), 177-190.
- Taşkın, G. (2015). *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevruz*. İstanbul: Simurg Yay.
- Taşkın, G. (2021). *Gül ü Nevruz (Mu'îdî)*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gul-u-nevruz-mu-idi>, [Erişim Tarihi: 25.12.2023].
- Tuman, N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. 2, (haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatcı). Ankara: Bizim Büro Yay.